

«Lærernes kall»

Forslaget i denne spalten for noen uker siden om at norske prester og læreres innsats i holdningskampen burde minnes med lesning fra de respektive gruppernes svar til okkupasjonsmakter og de lokale nazister under krigen, har fått gjenklang.

Forslaget gikk kort ut på at prestenes «Kirkens grunn» skulle leses i kirke- og lærernes «Lærernes kall» i skolene ved frigjøringsstider. Til minne om hva som i ettertid er kalt det sterkeste svar som ble gitt makthaverne i noe okkupert land under krigen.

For å gjenta det: denne holdning reddet en hel generasjon barn og unge fra den planlagte nazifisering. Det krevde betydelig personlig offer fra prester og lærere.

Det er kommet henvendelser fra mange kanter av landet om å skaffe teksten til «Lærernes kall». Vedlagte klenodium av et dokument kommer fra Norsk Lærerslags arkiver.

Skriftstykker som dette gikk fra hånd til hånd – og varierte i avskrifter – men innholdet var det samme: sterke, modige ord på vegne av alle norske barn mellom 10 og 18 år. Fra lærere i folkeskolen, realskolen og gymnasiene, som det het dengang.

Det er med glede jeg ved femtiårsminnet overlater ordet til de hemmelige og ukjente forfattere av dette historiske dokument. Klasseforstanderne leste det i klasserommene da stengte skoler ble åpnet

igjen; forsøkene på nazifisering måtte oppgis.

I min versjon fra Norsk Lærerslag er tittelen «Erklæring fra de norske lærere 9. april 1942», men i hundretusener av norske hjerter heter den «Lærernes kall». Det «Norges Lærersamband» som det refereres til, er den nazistiske lærerorganisasjon der alle norske lærere automatisk skulle være medlemmer. Slik lyder de stolte ord som ble spredd fra skjulte stensilmaskiner landet over, distribuert av ukjente budbringere:

«Den 9. februar ble Norges Lærersamband opprettet. Noen dager etter sendte jeg min utmeldelse fordi jeg fant at medlemskap i Sambandet kunne gi meg plikter som jeg for min samvittighets skyld ikke kunne påta meg. Dette mener jeg fremdeles, og jeg har nylig sendt følgende erklæring (eller den erklæring som ble brukt) til Skolestyret (Rektor):

«Jeg fastholder min protest mot medlemskap i Norges Lærersamband. Samtidig må jeg i troskap mot mitt lærerkall og min samvittighet erklære at jeg av hensyn til mine elever og deres foreldre ønsker å fortsette min undervisning. Jeg må be om at dette gjøres kjent for høyere myndigheter.»

Denne erklæring avgav jeg fordi de to ting, å stå som medlem av Norges Lærersamband og å undervise, er vesensforskjellig. Av samme grunn kan jeg heller ikke anerkjenne Departementets oppfat-

ning, som går ut på at den som underviser, i og med dette er medlem av Sambandet.»

Lærernes henvendelse fortsetter slik: «Hver barnesjel vi folder ut, er en provins til landet lagt,» heter det i en av våre kjæreste nasjonalsanger. Sammen med hjem og kirke har vi lærere ansvaret for at denne utfoldelse skjer i kristelig kjærlighet og forståelse, og i samsvar med våre nasjonale og kulturelle tradisjoner. Vi har fått i oppgave å gi dere (barn) de kunnskaper og den oppøving til grundig arbeid som er nødvendig om hver enkelt av dere skal få sin fulle utfoldelse som menneske, slik at han eller hun kan fylle sin plass i samfunnet til gagn for andre og seg selv.

Dette er et kall som vi har fått av det norske folk og som det norske folk kan kreve oss til regnskap for. Vi vet også at den sum av kunnskap og arbeidsvilje som er samlet i et land, er den største og varigste av alle rikdomskilder. Det er vår plikt å holde hånd over disse verdier. Vi ville svikte vårt kall, om vi ikke satte alle krefter inn i denne oppgaves tjeneste, særlig i en treningsstid som den vi nå gjennomlever. Hver innskrenkning som skjer i skolens virksomhet, er en undergravning av det grunnlag som vårt folks framtid skal bygges på.

Lærernes kall er imidlertid ikke bare å gi barna kunnskaper. Han skal også

lære dem å tro og ville det som er sant og rett. Derfor kan han ikke, uten å svike sitt kall, lære noe som er i strid med hans samvittighet. Den som gjør det, øver synd både mot de elever han skal lede, og mot seg selv.

Dette lover jeg dere at jeg ikke skal gjøre. Jeg vil ikke oppfordre dere til noe jeg mener er uriktig, eller lære dere noe som etter mitt syn ikke stemmer med sannheten. Jeg vil som jeg hittil har gjort, la min samvittighet være min rettesnor, og da tror jeg at jeg vil være i pakt med det store flertall av

det folk som har gitt meg oppdragsgjerningen.»

Lærerne – som prestene – sto opp i den ytterste krise for landet, mot de mørkeste trusler som lå over barn og unge. De sto opp og tok harde personlige konsekvenser. Det gjør dette skrevet dyrebart som vitnemål om boniteten i norsk lærerstand da det var viktig for det nazistiske regime å bøye den til lydighet.

Makthaverne hadde tydeligvis lagt for liten vekt på et lærerord som bokstavelig talt ble avgjørende

for hele saken: samvittighet.

Pliktens samvittighet – som i en slik situasjon bød dem å møte troll med ånd, koste hva det ville.

Herved, «Lærernes kall», til bruk. For lærerne, med hilsen fra kolleger for femti år siden. Til oss andre også, vi som var deres elever.

Hver dag får vi gjentatt det: holdningskampen er ikke over. Den har bare skiftet karakter.

Så får det være alles innspirasjon at noen engang hadde mot nok til å vise en vel.

